

Allah'a Yakınlık Kavramı: Velayet

Dinde velayet ile; tasavvufta kurbîyet ile; kadim felsefede akl-ı faal'a kavuşmakla; yeni felsefede kendini var etme kavramı ile; bilimde münevverlik ile; sosyal hayatta ermişlik ve enginlik ile bilinen İlahî yakınlık gerçeğini bir derece anlamak ve yaşamak için 12 basamaklı bir fikir silsilesini düşünmek ve bu 12 basamağı bir bütün olarak algılamak gerekir.. Şöyle ki:

1) Önce temel olarak varlığın mahiyetini ve varlıkla ilgili temel kavramları iyi bilmek gerekir. Bu kavramlar içinde en başta *kurbîyet ve mazhariyet* gelir; ikinci olarak *vahidiyet ve ehadiyet* gelir. Daha sonra varlığın iki farklı yansıması olan bu gerçekleri bilmek ve onları kendi akıl ve kalbimizde yaşamak; daha sonra her şeyin özü ve ruhu olan mutlak birliğe inanmak gelir.

Velayet, bir şeye yakınlık, bir şeyin hemen ardında olmak demektir. Çocukların velisi, onlara en yakın kişi demektir. Bu zat velidir dediğimizde Allah'a yakın biridir, manasına gelir. Fakat genellikle bu yakınlık, dikey ve fizikî bir şey olarak veya metafizik âleme geçiş ve o âlemi bilmek diye anlaşılır. İşleri yönetenlere de vali denilir; çünkü işin idarecisi o işe en yakın ve ehil kişidir.

Evet, geçmiş ve geleceği de içine alan metafizik âleme geçiş yapabilme, insanı bir derece bu maddi, sınırlı şahadet âleminde (görünenden) kurtarır. Hatta metafizik boyutlarda varlığın gerçek manası, özü ve neticeleri daha net olduğundan, bu metafizik boyut, Allah'ın katı (indellah) ile ifade edilmiştir. Yoksa hâşâ, Allah mekândan münezzehtir. O, gayb âleminde etkin olduğu kadar şahadet âleminde de etkindir. Gayb ve şahadet, geçmiş ve gelecek, madde ve mana, dünya ve ahiret onun için iki el gibidir.

Bu metafizik âleme açılıma velayet-i suğra (küçük, İlahî yakınlık) denilir. Ki çok az insan gerçek manada bunu başarır. Bu yolda ilerlemeye *tasavvuf* denilir. İkinci ve daha geniş bir yol var. O da bu şahadet âleminde, dünyada, hayatta, hatta maddede İlahî tecellileri ve etkinliğini görmektir. Buna da velayet-i kübra (büyük, İlahî yakınlık) denilir. Bu yol peygamberlik yoludur. Bu yol genele şamildir; hayatın gerçekleri içinde gerçekleşir; herkes bu yolda gidebilir. Bu yolda keşif ve keramet gibi olağanüstülükler fazla olmaz. Sahabelerin çoğu bu yolda gitmişlerdir. Bunun yanında bu iki yolu ve her iki âlemi bir ve eşit görenler ve onları eşit olarak algılayanlar ve yaşayanların velayetine ise velayet-i vusta denilir. Başta Hz. Ali olmak üzere Ehl-i Beyt bu yolda gitmiştir. Asıl kurbîyet ve mazhariyet yani gerçek manada Allah'a yakın olmak ve varlığın birer hazineleri olan, Allah'ın isimlerine mazhar ve ayna olmak bu üçüncü yoldadır. Galiba İbn Arabî'nin velayet, nübüvvetten üstündür, sözünün manası budur. Çünkü velayet bir derece Allah'tan bilgi almak demek olan nübüvveti içerdiği gibi, nübüvvet de en geniş ve sağlıklı manada velayeti içeriyor. Bu velayet, dikey yakınlıktan ve metafizik açılımlardan ziyade yatay ve geniş bir alanda mazhariyettir. Üstad Bediüzzaman Said Nursi Mesnevi-i Arabîde ve 24. Sözde bu yakınlığı şöyle tarif ediyor:

2) “Allah sana yakındır; fakat sen ondan uzaksın. Çünkü Allah seninle beraber olduğu gibi, bütün insanlarla da beraberdir. O, bütün insanlarla beraber olduğu gibi, bütün hayvanlarla da beraberdir. O bir bütün olarak bütün canlılarla birden beraber olduğu gibi, her bir canlı birey ile de beraberdir. Ve O, bütün canlı bireylerle beraber olduğu gibi, diğer bütün varlık katmanlarıyla ve âlemleriyle de beraberdir. En geniş varlık katmanından ta atomlara kadar, ta

kuantum parçacıklarına kadar; ta bütün ruhaniyat ve maneviyata kadar, hatta vehim ve hayalinin gitmediği bütün âlemlere kadar o her şeye yakındır ve her şeyle beraberdir.

İşte eğer kendi açımdan ve gerçek manada Allah'a yakın olmak istiyorsan, bireysel varlığından geçer; yatay ve dikey olarak bütün insanların Rabbi, diye Allah'a yaklaşırsın. Sonra ruhen soyutlanıp bütün canlıların Rabbi diye Ona yanaşırsın; böylelikle yetmiş bin¹ perde denilen yetmiş bin mertebe vardır. (Asıl velilik ve yakınlık bütün bunları geçmektedir.) Çünkü Allah senin yanında olduğu gibi; her şeyin de yanındadır. İşte eğer sen, kendi yanında olmaktan çıkıp onun yanında olmak istiyorsan, senin de Onun gibi; her şeyin yanında olman gerekir. Bu mertebeden sonra da önüne sayısız manevi mesafeler çıkacaktır. Mesela varlığın olabilirlik (imkân) alanından gerçek varlık olan vacip (olmazsa olmaz) varlık mertebesi gibi.

Evet, sonsuz manevi uzaklıkla beraber sonsuz derecede her şeye yakın olan bir zata kavuşmak kolay değildir. Çünkü o mertebeye çıkmakta binlerce perde ve aşama vardır. O perde ve mertebelerden geçip de yolda yanıp ölenler vardır.

İşte eğer gerçek böyle ise; sen sendeki küçüklük, darlık, sınırlılık, bireysellik ile ifade edilen uzaklığını yok et ki, o sonsuz ve gerçek varlık ile beka ve ölümsüzlüğü bulasın; Onun sana olan yakınlığı, senin ona yakınlığına dönüşsün.”

Demek fizikî ve dikey olmayan Allah'a yakınlığın manası ve hakikati bu iken; maalesef biz, her kavramı zihnimizde somutlaştırdığımız için; meseleyi adeta putperest müşrikler gibi anlamışız.

Biz burada bu yanlışımızın farkına varmak ve bu sonsuz yakınlık gerçeğini biraz daha iyi anlamak için Peygamber efendimizin mucizevî olarak ifade ettiği birkaç kavramı açıklayacağız ki; o sonsuz manevi yolculukta bize ışık ve fener olsun. Şöyle ki:

3) Sübuhatü weçhillah.. Lâfzen Allah'ın yüzünün ter damlaları demek olan bu tabir, Allah'ı maddileştirmekten tenzih için, sözlüklerde *Allah'ın tecellisinin nurları* diye çevriliyor. Burada bizim bilimsel ve etimolojik olarak bu kavramı bir derece deşmemiz gerekiyor. İşte:

Arapça kök olarak *sebaha-yesbehu* yüzmek, hızlı hareket etmek demektir. Kur'anda gezegen ve güneşlerin yörüngelerinde hızlı hareketleri için de bu fiil kullanılıyor.. Ayrıca bu deyim uzayı bir deniz, yıldız ve gezegenleri de onda yüzen balıklar olarak tasvir eden bir istiareddir. İşte gerek yüzmek, gerek hızlı hareket etmek manasından dolayı Allah'ı eksiklik ve kusurlardan pak bilmek ve böyle bir göreve hemen koşmak manasında namaza ve zikre de tesbih denilmiştir. Namazda ve zikirde kullanılan boncuk tanelerine ve dizgesine de sübha ve tesbih deniliyor.

Üstad Bediüzzaman bütün kitaplarında, Allah'ın niteliklerini somut tabirlerle anlatan ayet ve hadisleri tevil eder; bunlar birer benzetme ve teşbihtir, der. Özellikle, Kur'anda sıkça geçen *Allah'ın yüzü* ifadesi için onun öz varlığı, demektir, der. Çünkü Allah nuranidir; nuranî şeylerin yüzü onun öz varlığı demektir. Güneşin yüzü onun öz varlığı olduğu gibi. (Arapça bilenler, İşarat'ül- İ'caz ve Kızıl İcaz kitaplarına bakabilirler.)

Tevile karşı çıkan İbn Teymiyye ve Selefî ekolün birçoğu Allah'ı ve Allah'ın yüzü tabirini somut olarak algılar ve Allah'ın yüzünde ter damlacıkları olur, diye inanırlar. Lisanül-Arap

¹ Yetmiş sayısı burada çokluk manasına gelebilir.

denilen temel lügat kitabı, böyle bir yanlış anlaşılmayı önlemek için ısrarla ve tekrarlar *Sübuhatü weçhillah* İlahî tecelli nurları demektir, diyor. Ve bu hadisin izahında başka bir rivayete de dayanarak bu *vecih tecellileri* nur ve nar yani ışık ve ateş olarak görünür, der.

Evet, gerçek varlık, sonsuz ve soyuttur; fakat tecelli edince yani yüzünü gösterince ışık ve ateş olarak gerçekleşiyor. Milyarlarca güneşi, galaksiyi ve kuasarlara düşündüğümüzde bu tecellilerin bir kısmını görür, bilir ve anlarız.

4) Kelam ilminde Vacibül-Vücut (varlığı aşkın ve zorunlu olan) deyimini ile ve Kur’anda Hakk kavramı ile ifade edilen bu aşkın, yetkin, sonsuz varlığın iki tarz yansıması, görünmesi ve bilinmesi vardır. İlahî varlığın bu sonsuz ve aşkın haline Vahidiyet denilir. Vahidiyet, mutlak birlik, sonsuz varlık, soyut-somut her şeyi içine alan mutlak kudret demektir.

Bireysel varlıklar adeta sonsuz ve dağınıktırlar; nasıl tek bir gerçeklik ve birlik ile ifade edilir, gibi bir soruyu Kur’an şöyle cevaplıyor:

Gerçek ve mutlak manada varlık birdir; göreceli ve görevli olarak, Allah bu varlığın her bir tecellisine bir kimlik ve isim veriyor. İşte eğer göreceli ve görevli olarak ayrı olan bu varlıklar, tevhid ve bütünlüğe aykırı giderlerse Allah, kahhar sıfatıyla onları yine o birlik içine koyar. Onun için bütün Kur’anda *vahid ve kahhar* sıfatları beraber olarak kullanılmıştır. Tekraren “El-Vahidül-Kahhar” denilmiştir. Bu kahhar kelimesi yok eden, sonsuz azap veren manasında değildir. Yalnızca, gerektiğinde zor kullanarak birliği sağlayan demektir. Kahraman kelimesi de bu kökten gelir. Çünkü kahraman, kopuk ve dağınık işleri birleştirir, başarılı olur.

Aslında bizim azap dediğimiz gerçeklik de, kişi istemediği halde Allah’ın birliği ve bütünlüğü sağlamak için güç kullanmasıdır. Yani azap, aslında kişi tarafından istenmeyen bir güzellik demektir. Mutlak yokluk ve işkence değildir.

5) Dinde bu sonsuz ve çok manalı birliğe vahidiyet denilir. Bu mertebeyi ve bu aşkınlık ve sonsuzluk boyutunu idrak için dinde *tesbih* ve *subhanallah* deyimini vardır. Kalp daha çok bu mertebeye ile mutmain olur. Bu sonsuz algıya, anmak ve bu anmak sayesinde bağlantı kurmak manasına gelen zikir denilir. Biz sınırlı ve somut bir varlık olarak bu mertebeden çok uzağız. Fakat o mutlak varlık, bütün kemalati ve nimet boyutunu da içerdiğinden, bizim istifademiz ve göreceli manaların gerçekleşmesi için sınırlı bir çapta özel olarak, mahiyet bölünmeden tecelli eder. Sana sayısız nimetler, dostlar, varlıklar olarak görünür. Bu özel görüntülere din *ehadiyet tecellisi* der. Burada bu tecelli, kozmos olur, ekoloji olur, ermiş bir insan olur, sonsuz nimetler olur. Bu boyut daha çok nefse bakar. Buna da doyma ve memnuniyet manasında şükür denilir. Bu manada nimet ve tecelliler somut olduğundan ve nefis ancak somut şeyleri algıladığından şükür daha çok nefse bakar. Zikir ve bağlantının daha çok kalb ile olduğu gibi..

Evet, Arapçada yaratma manasına gelen *halk etme* fiili etimolojik olarak sonsuz olan ve şekli olmayan o aşkın varlığın tecellilerine şekil vermek, kullanılabilir, yenilebilir hale getirmek demektir. Türkçedeki yaratmak fiili de etimolojik olarak bu manayı veriyor. Yani o sonsuz varlığı yarmak, kullanılabilir hale getirmek; onu yararlı ve yar yapmak demektir. Mesnevi-i Arabî’de bu manayı ifade eden şöyle bir cümle geçiyor: *Tesbih, bizim Allah’tan uzaklığımızın ifadesidir; hamd de onun bize yakınlığının ifadesidir.*”

İslamî literatürde uzaklık ve yücelik makamına tenzih denilir; tesbih kelimesi ile ifade edilir. Nimet ve yakınlık makamında Allah’ı algılamak onun sonsuz rahmetinden istifade etmek

makamına da teşbih denilir; hamd kelimesi ile ifade edilir. Ayetel- Kürsi’de birinci mertebe için ulviyet, ikinci mertebe için ise, azamet tabirleri kullanılmış, *We huvel-aliyyul-azim* (Allah, aliyy ve azimdir) denilmiştir.

Bu iki makamı sonsuz soyut çerçevede birleştirmeye ise, kibriya ve hakkaniyet (kusursuzluk ve gerçeklik makamı) denilir. Bu makam, kıyam ile ifade edilen maddi durumu ve secde ile ifade edilen manevî soyut durumu birleştirmektedir. Yani rükûdur. Buna İslam ve rahmet çizgisi de denilir. Peygamberimizin âlemlere rahmet olmasının manası budur. Yoksa bütün dinler ve peygamberler, varlık ve hayat için birer nimet ve rahmettirler. İslamiyet bu canlı ve dengeli orta yolu gerçekleştirdiği için Kur’an, ehl-i kitaba, *Rükû edenlerle beraber rükû edin*, diyor.² Fakat eğer bu birlik ele geçmiyorsa, insan maddeyi ve sınırlıyı değil de, soyutu ve sonsuzu tercih etmeli. Onun için hadiste “*Kulun Allah’a en yakın olduğu durum secde halidir*” denilmiştir. Çünkü secde, insanın sınırlı somut varlığını bırakıp, sonsuz soyut ve yüce varlıkta yok olmasıdır.

Aşk mesleği, hamd ve teşbih makamıdır. Bir nevi diriliş ve kıyamdır. Şefkat ise, nezih olduğundan tenzih makamıdır; karşılıksız ve fedakârane olduğundan bir nevi secdedir. Onun için Üstad Bediüzzaman, *Şefkat yoluyla Allah’a yaklaşmak, aşk yoluyla yaklaşımdan daha geniş, daha problemsiz ve daha nettir*, diyor. Çünkü âşık için sınırlı ve somut bir maşuk gerekiyor; sınırlı ve somut bir yolda ise, birçok badireler insanın önüne çıkabilir.

Hatta denilebilir ki, iptidai insanlar, aşkınlık ve sonsuzluk manalarını tam anlamadığından ehadiyet tecellisi manasında her şeyi bir ilah olarak algıladıklarından varlıkların başına El ve The kelimelerini koymuşlardır. Sami dillerde El kelimesi, Allah demek olduğu gibi, Hind-Aryen dillerde de The edatı Allah demektir.

İnsanın nefsi ve nimet isteyen diğer duyguları eğer körelmemişse, bütün varlık âlemini bir saray, bir sergi, bir sofraya yapan Allah’ın rahmetini tam tadabilse ve o rahmetin antika eserlerini güzelce takdir edebilse yani gerçek manada şükredebilse, memnun kalsa, bu şükür ve hamd dairesi içinde Allah’a yakınlık, sadece soyut ve manevî olarak seyr u sülûk yapanların yakınlığından daha gerçekçi ve daha engin ve daha lezzetli olur..

Bu şükür yolunda gidenler, bazen musibetlerle ve şerhlerle karşılaşır. Fakat eğer bunları *sübhanîyet* ile ifade edilen aşkınlık ve sonsuzluk çerçevesinde düşünseler, sonsuz algıya sahip olan kalbin terazisiyle tartabilseler, aklın ölçekleriyle değerlendirebilseler, o musibetler de nimete inkılâp ederler. Kur’an bu mertebeye *aklı kullanmak* diyor. Yani fikir ve akıl eğer sonsuzluk ve sonsuz nimetleri bilir; o çerçevede musibetleri değerlendirirse insan, gerçek manada Allah’a yaklaşmış olur. Onun için genelde *sübhanallahî ve bi-hamdihi* (hamdle beraber tesbih) deyimini kullanılır. **Hulasa:** Fikir, zikir ve şükür, temel ve esas üç sacayağıdır.

6) Kur’an, birkaç yerde bütün bu irfanî birikimi mucizevî olarak herkesin anlayabileceği bir ifade ile anlatıyor. Bu birikimi bilmek ve yaşamak için üç şart söylüyor. Ve bu üç şartın da gerçekten olup olmadığını iki duygunun varlığıyla test ediyor. Bu üç şart şudur:

a) Sonsuz ve soyut varlık demek olan Allah’a iman etmek..

b) Bu varlığın somut bir yansıması olan hayatın kesintisiz olduğuna yani ahiret ve dirilişe iman etmek.

² Bakara, 43

c) Bu iki hakikatin insanda oturması, yaşanılması ve gerçekleşmesi demek olan amel-i salih yapmak. Deyim olarak bu kelime yararlı işler demektir. Başta ibadet olmak üzere insanın bütün olumlu işleri manasındadır. Bu üçlü gerçeğin olup olmamasını da şu iki imtihanla test ediyor:

— Gelecekte korkmamak.. Demek eğer insan korkuyorsa, gerçek manasıyla Allah'a iman etmemiş, ona dayanmamış manasına gelir.

— Başta geçmiş kayıplar olmak üzere hiçbir şeyden dolayı üzüntü çekmemek. Yani eğer insan, kayıplarına üzülüyorsa bu, bütün nimetlerin içinde var olduğu âlem manasına gelen ahirete tam iman etmemiş manasına gelir.

Bu şartlar ve bu iki test, sadece Müslümanlara has olmadığından ve bütün insanlık için geçerli olduğundan ayet, o gün için bilinen bütün dinleri eşit tutmuştur. Zaten Allah'a yakınlığın bir çaresi de, insanın din milliyetçiliği tarzında dar ve bencil düşünmemesidir. Ayet mealen şöyle diyor:

“Müslümanlardan, Yahudilerden, Hıristiyanlardan, Sabiilerden kim Allah'a (Sonsuz ve Yetkin bir Yararıcıya) ve ahirete (ebedî, tükenmez hayata) inanırsa (yani kalbinde hiç şüphe olmazsa; imanından emniyet ve güvende ise) ve pratikler olarak yararlı işler yaparsa o kişi ne gelecekte korkar ne de geçmişte kaybettiklerine üzülür.” (Bakara, 62)

Burada ayetlerin dizaynı bize der ki; Hz. Muhammed, müşrikler ona hakaret ettiler, diye çok üzüldü; fakat zamanla özellikle Mirac hadisesinden sonra sonsuzluğu ve her şeyin mahiyetini bilmekle bu üzüntüden kurtuldu. Demek onun da velayeti yani miraca çıkması zaman almıştır. **Sadece İnsan** kitabımız içinde yayınlanan Yunus suresi tefsirine bakınız. Burada, ayet 62'de şöyle deniliyor: *İyi bilin ki; Allah'a yakın kişiler (evliyaullah) ne korkar, ne de üzülürler.* Evet, gerçek nimet ve kemalat olan varlığın sonsuzluğunu bilen ve tadan; yani kayıp, ölüm ve yokluğun olmadığını anlayan ve hisseden insan, ne korkar ne de üzülür.

7) Miraç Denilen İlahî Yakınlık:

Miraç kelime olarak dolana dolana helezonik olarak yükseliş veya yükseliş aracı demektir. Görünen ve görünmeyen fizik ve metafizik âlemleri ilgilendiren bu ontolojik kavramı üç aşamada şöyle anlayabiliriz:

a) Bu meselede birinci özne Allah'tır. İnananların çoğunun bildiği gibi; Allah, madde ve mekândan, şekil ve biçimden münezzehtir. Kalam ilmi tabiri ile O (c.c) mücerrettir. Kur'an, Allah'ın varlığının bu boyutunu şöyle tarif ediyor:

“Allah gökleri ve yeri çok güzel bir şekilde yaratandır. (Demek onun şekli olamaz.) Hiç onun evladı olur mu? (Demek o maddi değildir.) Çünkü onun eşi hiç olmadı. (Demek madde ve somut nesnelere diyalektik süreç (cem-i ezdat) ile oluyor.) Allah ise,, her şeyin yaratandır. (Her şeyin biçim ve şeklini yaratandır.) Çünkü her şey, Allah'ın sonsuz ilminin yazılımı, form ve takdiri ile varlığa geliyor.” (6/101)

“İşte bu sonsuz Allah'tır, geliştirmek için zıtlarla ve somut yaradılışla siz insanları ve varlığı terbiye ediyor.” (Rububiyet)

“Evet, Allah, zıtları ve sınırlı yaradılışı bu terbiye için var etmiştir. Fakat yalnızca Ona tapılır; çünkü başka her şey, onun kudretiyle şekil almış sınırlı şeylerdir. Artık sadece Ona ibadet edin. Çünkü O, her şeyi koruyan ve yönetendir.” (6/102)

“O sonsuz ve soyut olduğundan gözler Onu göremez. Fakat O, gözleri görür. Latif ve habir sadece Odur.” (6/103)

Latif kaba, somut ve maddi olmayan demektir. Varlığı, bir nevi ilmî olan demektir. Fakat aynı zamanda habirdir de.. Yani O, bu sonsuz soyut bilgisini gerçekleştirmede ve somutlaştırmada çok usta ve üstündür. Araplar, ustalığa hıbra, diyorlar. Haber de bu kökten gelir. Çünkü her bir haber bir olaydır. Olay ise, soyut manaların somutlaşması ve gerçekleşmesi demektir.

b) Ve bu miraç meselesinde ikinci özne, bir insan olan Hz. Muhammed'dir. Bu da insan olarak, böyle sonsuz ve soyut bir varlığı göremez. Ayrıca bütün kozmosu geçmesi için zaman ve hız sınırları yetmez. Ayrıca, Allah mekândan münezzehe olduğundan Onu görmek için bir mesafe kat etmek gerekmez. Peki, bütün bu gerçeklere rağmen rivayetlerin tasvir ettiği miraç hadisesinin manası nedir?

İşte varlığın bu bilinmezini anlamamız için kadim geleneklerden gelen bazı şifre sözlerin açılımını anlamamız gerekir; şöyle ki:

Allah vahidiyet ve letafet itibarı ile görünmez. Fakat o, külliyet ve kanuniyet üzere sayısız noktalarda farklı çaplarda ehadiyet tecellisiyle görünür, ilgilenir; peygamberle evrensel manada, varlıklarla şahsi manada konuşur. **Hz. Muhammed miraçta Allah'ı gördü**, sözünün manası bu ehadiyet tecellilerinden biriyle görüştü demektir. Nitekim Bediüzzaman Said Nursi 31. Sözde bu meseleyi cilve-i ehadiyet olarak Allah'ın zatıyla görüştü, diye izah ediyor. *Cilve-i ehadiyetle Zat-ı İlahiyi gördü*, diyor. Yani bütün esma ve sıfatın, bütün ilim ve kudretin en geniş çapta somut bir temsiliyle görüştü, demektir.

c) Eğer “insanın bu cilveyi görmesi için bütün kâinatı ve gayb âlemini gezmesi mi gerekiyor” gibi bir soru sorulursa, cevap: Hayır, Hz. Muhammed fizik olarak hiçbir yere gitmedi. Belki geçmiş ve geleceğiyle, zahir ve batınıyla bütün kâinat ona gösterildi, ona yaşatıldı, bütün kâinatın, bütün âlemlerin mahiyet ve manası ona bildirildi, gösterildi, yaşatıldı. Bunların içinde asıl gerçeklik ve varlık olan Allah'ı ve isimlerini en geniş şekilde gördü, sonsuzluğu anladı, Allah'tan, bütün insanlığı kurtaracak emirler getirdi. İsra suresinde geçen “*Bir kısım ayetlerini göstermek için kulumu geceleyin Mescidül-Haramdan Mescidül-Aksaya götüren Allah çok münezzehtir*” (17/1) ayetinin manası şudur:

Allah, ayetlerinden bazılarını (varlık ve hayatın anlamını ve mahiyetlerini gösterenleri) görmek için kulu (sonsuz sisteminin bağılısı) Muhammedi geceleyin (yani gaybi olarak) dört köşeliliğiyle madde ve görünen âlemi temsil eden Kâbeden, yuvarlaklığıyla sonsuzluk ve maneviyatın sembolü olan Mescidül-Aksaya götürdü. Fakat Allah, görünmekten, mekâna ve sadece gayb veya şehadet âlemine münhasır olmaktan çok çok yücedir.

Bu meseleyi biraz daha anlamak için şu beş kısa sözü düşünelim: — Miraç velayettir; İlahî yakınlıktır. —Miraç, âlem-i gaybta ruhanilere ve meleklerle gösterilen bir Mucize-i Ahmediyedir. — Miraç hadisesi gösterdi ki; en büyük velayet nübüvvettedir. — Miraç, âlem-i imkândaki bütün varlık âlemlerini müşahede etmek, onların mahiyetini ve manasını anlamak ve âlem-i vücuba (sonsuz soyuta) varmaktır. (Bu beş söz için 31. Söz'e bakınız.)

— Hz. peygamber, imkân âlemindeki mesafeyi bitirdi; yer kalmadığından bir ayağını öbür ayağının üstüne koydu. (Kadı İyaz, Şifa-i Şerif) Yani imkân dairesi zıtlardan oluşuyor. İnsanın sağ ve sol ayakları bu zıtların en zirve numunesidir. Zıtlar dünyasında ise, sonsuzluk olmaz. Fakat insan ruhen ve kalben sonsuzluğu anlayabildiğinden vücub âlemine temas eder. O âlemde madde ve mekân olmadığı için diyalektik sürecin bir ürünü olan ayaklarının birini ötekinin üstüne koymuştur. Evet, kim bu dünyada dahi zıtları, sağ ve solu sonsuzluk, tevhid ve mana potasında *bir* yapabilse, o ulûhiyet ve vacip varlığı anlar; hatta kalben görebilir. Demek bütün bunlar bilindikten sonra artık miraç ruhanî miydi, yoksa hem ruhanî hem maddi miydi veya bir insan nasıl bu sonsuz mesafeyi kat edebilir, gibi tartışmaların gereği yoktur.

Fethullah Hoca, Hz. Peygamberin bu makamı için şöyle der: *O, (a.s.m) bu makamda beşeriyetten çıktı. Bu makamda ona beşer, diyemeyiz. Çünkü o, sonsuzluğu yakaladı, madde ve zıtların dünyasından çıktı. Bu makamda ona ilah da diyemeyiz...*

Çünkü o da her şeye rağmen kuldur; yani sonsuz olamaz; sadece sonsuza entegre olur. Zaten ibadet kelimesinin manası, birinin başkasına tabi olması demektir. Köleye de abd denilmiştir; çünkü köle daima efendisine tabidir.³

8) Besmele, insanlığın miraca çıkmasının hattı ve ipidir. (14. Lem'a)

Biz daha önce besmele tefsirini yazdığımızdan işi ona havale edip burada sadece 5 nüktesini kısaca yazacağız; şöyle ki:

“**Be**” ile demektir. Mana ve kavram olarak nedensellik denilen sebeplere başvurmak, onların vasıtasıyla yükselmek manasını verir. Evet, Arapçada sebep yol demektir. (Kur'an, 18/85)

“**İsim**” somutlaşmış, sınırı ve niteliği belli olmuş ilim alanı veya ilim dalı, demektir. İnsana bir isim verildiğinde artık o da bilinebilir ve nitelendirilebilir, manasına gelir. Dini manada bu kelime, Arapça veya İbranice kutsal sözcüklerden ziyade, bilim dalı ve bilim alanı demektir. Demek kim daha çok biliyorsa, o daha çok esmaya mazhardır. Kim bütün kâinatı ve varlığı biliyorsa o, ism-i azama mazhardır. İsm-i azama mazhar olmak ise, en büyük velayet makamıdır.

³ Bu yazının hacmi miraç hadisesinin bütün olaylarının yorumunu verecek kadar geniş değildir. Sadece namazın elli farzdan beşe inmesinin ve bu konuda Musa'nın Muhammed'e akıl vermesinin manasını yazmakla yetineceğiz.

Miraçta önce elli vakit namaz farz kılınır. Sonra, Musa'nın tavsiyesiyle, beş vakte indirilir.

Ben, bazı muhaddisler gibi, önce miraç hadisinin bu kısmını kabul etmiyordum.. Fakat Risale-i Nurda şu gelen cümleyi görünce, konuyu anladım. Daha önce de Tevrat'ta Musa'nın şeriatı ve yasaları temsil ettiğini görmüştüm. Risalelerdeki cümle şudur: *Miraç batın velayettir. Zahiren risalet ve şeriattır.* Bu takdirde, yukarıdaki hadisin manası şöyle olmuş olur:

Batın ve velayet itibarı ile aslında herkes günde elli vakit de namaz kılsa, yine Allah'ın sonsuz nimetlerine karşı şükürünü eda edemez. Fakat bu durum, zahire göre, beşeriyetimize göre, yasalara göre zorlaşabileceğinden Allah, şeriatı temsil eden Musa (şeriat yasası) ile namazı beş vakit olarak kabul etmiştir. Ve hadisin sarahatiyle, her haseneye on sevap vererek yine elli vakit olarak bizden kabul ediyor.

Hulasa, gayb âleminin literatürü ve dili farklıdır. Rüya dili gibi yorum ve izah ister. Fakat gelin görün ki, o âlemlere karşı ya gözümüz kapalıdır veya baygın düşmüşüz veya uyanık olduğumuzu sandığımız halde aslında uykudayız.

Allah.. Sözlüklerde, bu kelime ilah, mabud (tapılan) veya bilinmeyen varlık manasındadır, denilir. Başına El takısı konup Yaratanın özel ismi olmuştur. Evet, bu iki mana da doğrudur. Çünkü ancak sonsuz olana tapılır; ve sonsuz olan varlık, gerçek manada bilinemez. Çünkü bilgimiz bir şeye sınır çizip ona tanım getirmektir. Mantık ilminde tanıma had denilir. Had ise sınır getirmek demektir. Hudut da bu kelimenin kökündendir. “*Kendini bilen Rabbini bilir.*” sözünün manası da budur. Yani insan, sanal bazda kendi duygu ölçekleriyle Allah’ın sınırsız esma ve sıfatına bir sınır çizer, bu şekilde onu anlar; daha sonra kendi sıfatlarının sanallığını görür, onların bencilliğinden ve sınırlılığından kurtulmaya çalışır, gerçek veli olur.

Peki, Allah soyut ve sonsuz ise bu maddi kâinat ve oluşumlar nedir; Allah’ın ortağı mı, yoksa onun görüntüsü mü, diye sorulursa, Kur’an, bunu **Rahman** kavramı ile cevaplıyor. Bütün bu maddi somut oluşumlar Allah’ın rahmaniyetidir, diyor. Allah kelimesi, Onun alemi (özel ismi) olduğu gibi; Rahman da Onun özel ismidir, diye bildiriyor. Soyutluk ve somutluk Allah’ın bin bir güzel isimlerinden sadece iki niteliktir, diye bizi uyarıyor: “*Ona ister Allah deyin, ister Rahman deyin, bütün güzel isimler onundur.*” (İsra, 110)

Rahim.. Bu kelimenin gerçek manasını anlamak için Rahmanın manasını bir az daha incelememiz gerekiyor. Rahman, Allah’ın kanun ve düzen tarzında kendi soyut niteliklerini somutlaştırması yani yaratması demektir. Bu kavramda dünya ahiret, kâfir mümin eşittir. Rahim ise, Allah’ın özel müdahale ve tecelli ile bir işle ilgilenmesidir. Velayet Rahmandan ziyade Rahim ismine bakar; çünkü veliler, özel ilgi, keramet ve harikalıklara mazhardırlar. Peygamberlik ise, hem Rahmana dayanır; kanun, bilim ve düzendir; hem Rahim ismine dayanır, metafizik açılamdır, İlahî mucize ve inayetlere mazhariyettir.. (İnayet kavramı itina kelimesinin köküdür. Allah’ın ekstra ilgilenmesi demektir.) İşte eğer bu sırrı anlamışsan Kur’an vahyinin neden Rahman ismine dayandığını, Peygamber ve Sahabelerin özel durumlarının ise Gafur ve Rahim ismine dayandığını anlarsın. (Bu konudaki Kur’an ayetlerini karşılaştırmak gerekir.)

Ve gerek kanuni olsun, gerek özel ve manevi olsun, Allah’ın bütün somut tecellilerine **rahmet** denilir. Adeta bütün kâinat, bütün dünya, bütün insanlık bir rahmettir; İlahî bir şefkattir. Çünkü Allah soyut ve sonsuz varlığıyla hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, hiçbir şeyi yaratmayabilir; hiç vahiy ve ilham göndermeyebilir. Bu istiğna sırrından dolayı **Sübhaner-Rahman** değil de **Sübhanallah** denilir. Çünkü Allah, soyut ve sonsuz olarak yücedir; tenzih makamındadır. Fakat somut ve yaratılıştaki da bütün kemalat ve olgunluklar potansiyel olarak var olduğundan, Allah eşyayı ve benlikleri yaratıyor; vahiy ve emriyle onlarla ilgileniyor. Bütün isimlerim güzeldir, diyor.

Demek eğer Besmeledeki bu beş mana âlemini anlar ve yaşarsak, biz de Allah’a, manaya ve gerçeğe ermiş oluruz.

9) Allah’ın İsim ve Sıfatları

Maalesef insanların çoğu yeteri kadar dile, bilimsel konulara ve sağlıklı bir muhakemeye sahip olmadığı için bu temel hakikatleri mekânsal olarak algılıyor. Bu somut maddi varlığın ötesinde isimler, onun da ötesinde sıfatlar, onun da ötesinde zat-ı İlahî gelir, diye inanıyorlar. Hâlbuki soyut ve somut halleriyle gerek bu temel nitelikler ve gerek farklı âlemler, mekân tarzında birbirinin ötesinde değiller; varlığın bütünlüğü ve tevhid gereği hepsi iç içedirler; sadece belli nesnelere veya alanlarda yoğunlukları ve tecelli çapları değişiyor.

Kur'an Allah'ın sıfatları tabirini kullanmıyor. Çünkü sıfat nitelik demektir. Bu da sınırlı olmayı çağrıştırdığı için bizim sıfat dediğimiz yaradılışın asıl damarlarına sıfatlar değil de isimler, diyor. Rızka, rahmete ve şifaya isim dediği gibi.. Yani Allah sonsuz, soyut ve bütün yetkinliklere sahip gerçek varlıktır. O istediği gibi, tek bir realite veya kombine realiteler olarak tecelli eder; biz bu tecellilere isimler diyoruz.

Onun için İbn Arabî gibi varlığın mahiyetini çok iyi bilen arifler, bizim söylediğimiz Şafi, Rezzak, Kerim gibi sözcükler, isimlerin isimleridir; Allah'ın asıl isimleri somut tecellilerdir, diyor; dolayısıyla varlığın birliğini savunuyorlar. Evet, İşarat'ül- İ'caz, 31. ayetin tefsirinde denildiği gibi ehl-i sünnete göre isim ve müsemma birdir. Fakat fiili isimler somut ve sınırlı olmaları hasebiyle gayrdırlar. Bu takdirde Kur'anda sıkça kullanılan *Allah'tan gayrı şeyler (min dunillah)*, *Allah'tan başka şeylere tapmayın*, gibi ifadelerin manası şöyledir:

Allah sonsuz, soyut ve yetkin varlık demektir. Ve ancak buna tapılır. Onun yansıması ve yaratması olan diğer varlıklar ise sınırlı ve bir derece somut olduklarından onlara tapılmaz. Onun için Kur'anda hiçbir yerde, Rezzak'a tapın, Rahim'e tapın, gibi ifadeler yoktur. Hatta Allah'ın somut boyutunun tümünün özel ismi olan Rahman'a tapının gibi bir ifade yoktur.

Burada beş temel bilgiyi hatırlatmakta fayda var; şöyle ki:

a) Rahim, Rezzak gibi isimler, kelim ilminde gayr (yani Allah'ın öz varlığından ayrı) sayılırlar. Onlara fiili isimler denilir.

b) Kur'anda Allah'ın varlığının aynısı manasında zat, kadim, mücerred, vacip deyimleri geçmiyor. Çünkü hem bu manaları hem soyut-sonsuz varlık manasını içeren ve sadece kendisi ibadete layık olan manasında kullanılan Allah kelimesi yeterlidir. Ayrıca Allah kelimesi yukarda anılan, ayırıcı nitelikleri çağrıştıran kelimelere ihtiyaç bırakmıyor.

c) Kur'anın isimler olarak kullandığı ve kelim ilminin sıfat-ı sübutiye dediği *kudret, ilim, irade, kelam, sem', basar ve hayat* gibi özelliklere ise, ehl-i sünnet ne ayn, ne gayr olan sıfatlar, demiştir. Çünkü bu temel nitelikler somut ve soyut boyutlarıyla sonsuz olduklarından Allah'ın varlığının zati (temel) boyutu sayılırlar. Bu itibarla ayn olmaya yakındırlar. Fakat bu sıfatlar, somut tecellilere dayandığından sonsuz yetkinlik manasında olan Allah'tan farklı bir mahiyet ahzediyorlar.

Ehl-i sünnetin bu haklı ayırımını anlamayan fırkalardan biri, Allah'ın varlıktan başka hiçbir isim ve sıfatı yoktur, demiş. İbn Sina da bu görüştedir. Mutezileyi bile müşebbihlikle itham ediyor.⁴ İkinci fırka, oturma, baş, el, ayak da dâhil ne kadar beşerî nitelik varsa Allah'a isnat etmişlerdir. (Bunlara Mücessime ve Müşebbihe denilir.)

Denilebilir ki; bu gibi yanlış anlamaları önlemek için Bediüzzaman Allah'ın isimlerini İbn Arabî gibi değil de, potansiyel soyut güçler olarak algılıyor. Bu maddi varlık âlemini de o potansiyel güçlerin görünür hali olarak görüyor. Çünkü asrımız, bencil ve materyalisttir; tevhid ve irfan namına kabul edilen varlığın birliği tezini bencillikte, firavunluk ve materyalizmde kullanır, diye bizi uyarıyor.

d) Fakat yine Kur'anın sıkça kullandığı *El-Azizül-Hakîm* deyimi eğer anlaşılırsa insanları bu gibi tehlikelerden korur; şöyle ki: *Aziz*, izzetli yani sonsuz yetkinlikte ve özgürlükte olan

⁴ Onun Talikat kitabına bakılabilir.

varlık demektir. Peki, Allah böyle olduğu halde neden bazı işleri sınırlı ve bize göre eksik yapıyor, manasındaki bir soruya cevap El-Hakîm kelimesidir. Bu kelime manasıyla ve bu dizaynla der ki: Evet, Allah sonsuz yetkinliktedir; her şeyi sonsuz olarak yapabilir. Fakat onun hikmeti bu şekilde sınırlı yaradılışı gerektiriyor. Bu hikmetin en birinci amacı da imtihan ve gelişme esprisidir.

Hikmet etimolojik olarak deveyi düzgün tutan tahta kalıp demektir. Sonra fayda ve amaç manasında kullanılmış. Çünkü bir şeyden umulan fayda ve amaç o şeye bir sınır ve biçim verir. Sonra bu hikmet kelimesi, felsefe manasında kullanılmıştır. Çünkü felsefe eşyanın fayda ve amaçlarını araştıran bir ilim dalı olduğu gibi, bu bilgiye sahip olan kişiyi de güzel ve ahlaklı bir kalıba koyuyor. Yüzyıl önce ise bu hikmet kelimesi fen ilimleri manasında kullanıldı. Çünkü fen ilimlerinde de diğer üç özellik fazlasıyla vardır. Demek çıkarıcılar ve çıkarıcı olan siyasiler, feylesoflar ve fenciler tam veli olamazlar. Çünkü gerçek manada kendilerini sınırlı düşünmekten kurtaramazlar.

e) Allah sonsuz soyut varlığın ismi olduğu gibi, Rahmaniyyet denilen, onun somut yansımaları da özellikle yukarıda saydığımız yedi sübuti sıfatın tecellileri de devamlı ve zamanlar üstü faaliyette oldukları için yine sonsuzdurlar. Mesela bugün bilim Allah'ın kudret ismi olan enerjinin adeta sonsuz olduğunu görüyor. Sayısız varlıklara form ve şekil veren sonsuz bir ilmi gördüğü gibi, sonsuz ihtimaller içinde en faydalı ve gerçekçi ihtimali seçen bir iradeyi yine gözlemliyor. Diğer isimleri de bunlara kıyas edebilirsiniz.

Mesela **kelam** ismi gereği bütün varlık, bütün kâinat, sonsuz mana, sanat ve bilinç katmanları içeren bir kitap gibidir. İnsanlık on bin senedir bütün ilimleriyle bunu anlamaya çalışıyor; daha bitiremedi. Allah'ın elli yedi yerde bu varlık kitabını Rahmaniyyet olarak göstermesi ve bu Rahmaniyyetin dil ve ilim seviyesinde bir ifadesi olan Kur'anı bizlere anlatması, başlı başına bir mucizedir. İnşallah daha sonra Rahman ismiyle ilgili bu 57 ayeti tefsir edeceğiz.

Ey insan, seni mutlak yokluktan kurtarmak için yüce aşkın âlemden sana ipler gibi sarkıtılan İlahî isimlere yapış; varlık cennetine çık. Yoksa kesin olarak bil ki, karanlık ve yokluk en büyük cehennemdir. (Mesnevi-i Arabî)

“Cennet müşahhas, İlahî isimlerdir.” (İmam Rabbani) Onun için Allah'ın cennet-cehennem gibi somut icraatını ve bu tarz yaratmanın alt yapısı olan diyalektik süreci anlatan ve Rahman ismiyle başlayan 55. surenin 78. ayeti şöyle diyor: “*Celal ve cemal sahibi olan ve bu dualiteli tecelli ile varlığı geliştiren Rabbinin ismi çok çok bereketlidir.*” Evet, bütün kâinat öyle bir birlik içinde yönetiliyor ki, sanki bütün varlıklar birden tek bir isimdirler.

10) Benlik, Bilinç, Kalp ve Arınma

Bu makalenin başından beri göstermek istediğimiz varlık ve gerçeklik cennetine çıkmak için bizim arınmamız yani benlik ve bilincimizi eski tabir ile kalbimizi temizleyip soyuta, manaya, sonsuzluğa kavuşmamız gerekiyor. Bu konuda milyonlarca adap, tasavvuf, kişisel gelişim ve psikolojik destek kitapları var. Bu arınma işini bunlara havale ediyoruz. Sadece bu kadar deriz ki: Bu yolda, bu eğitimi veren kitaplar ve şeyhlerde eğer kutsallık ve sonsuzluk manası yoksa arınma yerine insan daha çok kirlenir ve daha çok karanlıklara gömülür. Eğer kutsallık ve sonsuzluk manası var da işin pratize edilmesinde denge yoksa iş bu sefer sakat kalır. Çünkü denge varlığın, başarının, hayatın olmazsa olmazıdır; denge İslamiyyet demektir. Onun için *Kim Hz. Muhammedin izinde giderse o, çok daha kısa bir zamanda ve daha sağlıklı olarak veli olur*, diye tasavvuf önderleri hükmetmişlerdir.

Evet, insanoğlunun somut varlığı çok küçüktür. Fakat bilinç, mana ve eylemler olarak o bir kâinatır. Eğer sağlıklı olarak arınırsa, duygularını istikamet yani denge üzere çalıştırabilirse yücelir, bir kâinat olur. İşte bundan dolayı “En büyük keramet istikamettir” demişlerdir.

Sakin, bunları yazdı diye beni veli sanmayın. Çünkü ben sıradan bir insanım; çok korkar ve üzülürüm. Bütün yakın arkadaşların bunu biliyor. Fakat asgari seviyede inancımı kurtarmak için bu konudaki dinî literatürü araştırdım; bu yazı ortaya çıktı. Herkes bilir ki, araştırmak ve bilmek, yaşamaktan çok farklı bir şeydir.

11) Hz. Yusuf'un Velayeti

Her peygamberde ağırlıklı olarak bir isim tecelli eder. Hz. Yusuf da ise rüyaların ve olayların mana ve yorumunu bilmek için Nur ismi tecelli etmiştir. Yani her soyut şey onun kalbinde somut bir mana olarak tecelli etmiştir. Velilerde keşif dediğimiz hakikat de budur. Bu işin aracı hayal duygusudur. Hayal beyinde oluşan nuranî bir akımdır. Hayal, soyut manaları somutlaştırır ve güzel gösterir. Sinema sanatçısı de bu gerçeğin başka bir ifadesidir.

Hulasa: İbn Arabî'nin Fusus'ta söylediği üzere Hz. Yusuf'ta Nur ismi tecelli etmiştir. Nur ismi ise soyut varlıklara somut, hayalî, keşfi bir şekil verir. Onun için bazı düşünürler *Kâinat Allah'ın hayalidir*, demişlerdir. Evet, geçmiş ve geleceğiyle bütün varlık ve bütün âlemleriyle kâinat, Allah'ın güzel isimlerinin manalı sahneleridir.

Allah'ın isimleri sonsuz olduğundan bu sonsuzluk, İlahi isimlere mazhariyette merkezi bir nokta olan insanda özgürlük tarzında tecelli etmiştir. Demek velilik insanın bu özgürlüğünden vazgeçip İlahî takdir ve plana uymasındır. Teslimiyet, tevekkül ve rıza denilen bu uyum sağlandıktan sonra insan artık ne üzülür, ne de korkar; hiçbir varlığı ötekileştirmeyiz. Evet, Yusuf, ona kötülük eden kardeşlerini kınamadı, ötekileştirmede, aksine onları kurtarmak için kucakladı.

Kalbin bu gözünün körelmemesi için başta cinsellik olmak üzere insan, Hz. Yusuf gibi maddi lezzetlerden uzak durmalıdır. Veya en azından madde örümceğine kendi özgün varlığı olan bilincini kaptırmamalıdır. Çünkü insan maddi lezzetleri bırakınca ruhanileşir. Ruh ise soyut olduğundan insan bir derece sonsuzluğu ve ölümsüzlüğü yakalar. Buda bu yükselişin zirvesine, ruhun ve mananın mutlak etkinlik âlemi manasında Nirvana diyor. Fakat eğer bu maddi-bedenî lezzetler şükür dairesi çerçevesinde alınsa, onlar manaya dönüşür. Bu mana, onlara bir ruh olduğundan ayrıca ruhanileşmeye gerek kalmaz. Demek İslam'daki velayet, sırf ruhaniliği esas alan Hind velayetinden daha üstündür.

Hz. Yusuf'un velayetinin nerelerden kaynaklandığını görmemiz için **Sadece İnsan** kitabımın içinde yayınlanan Yusuf suresi tefsiri'ni okumanızı dilerim. Bu tefsir içinden Hz. Yusuf'un gerçekliğin en temel çekirdeği olan Allah'ı bilmesinin bir kesitini buraya alıyoruz. İşte:⁵

Ayet 36: “*Ve onunla beraber, iki güç (iki fetâ, yiğit veya hizmetçi) daha hapse girdiler. Biri: “Ben kendimi rüyada, daima şarap sığınağı görüyorum” dedi. Diğeri “Ben de daima başımın üstünde, kuşların yediği ekmek taşıdığımı görüyorum” dedi. “Bize bu rüyanın yorumunu, manasını bildir. Biz gerçekten seni, madde ve manayı birleştirmekle güzel işler*

⁵ Burada kıssadan hisse, Yusuf, İslam dinidir.. Onunla beraber hapse giren iki köle de milliyetçilik ve sosyalizmdir.

yapanlardan biliyoruz (görüyoruz) dediler.” [Yani ancak birliği bilen, denge dairesinde güzel işler yapanlar, rüya gibi derin metafizik sırların yorumunu bilebilirler.]

Ayet 37: “Yusuf dedi ki: Size rüyada yedirilen hiçbir yemek size gelmez (görünmez) ki; onun tevil ve yorumu sizde gerçekleşmeden ben mutlaka onun tevilini size haber veririm. Bu bilgi, beni zıtlarla terbiye eden Rabbimin bana öğrettiğidir. Ben gerçekten Allah’a inanmayan ve ahireti, dirilişi tamamıyla inkâr eden bir milleti terk ettim.”

Bu ayette beş nükte var:

- a) Ayette gösterildiği gibi birinci *gelmez* (görünmez) fiilinin faili, *taam* kelimesidir. İkinci *gelmez* (gerçekleşmez) fiilinin faili ise bir evvel geçen *tevil* (yorum) kelimesine raci olan *huve* zamiridir. Meallerde iki *gelmez* fiili aynı manada ve zahir manası ile yani bizim bildiğimiz *gelmek* manasında kullanılıp, ikisinin de faili *taam* (yemek) olarak verilince, ayet mucizevî manasını kaybediyor. Tevil ve rüya ile ilgili mesajını yitiriyor.
- b) Tevil kelime olarak bir şeyi başa döndürme, demektir. Evet, bir metni, bir kelimeyi tevil ve yorumlayabilmek için, onu evveline, aslına, başa döndürüp ona göre mana vermek gerekir.
- c) Ve insanoğlunun ilk tarihi döneminde ve ilk çocukluk yıllarında, yemek ve taamlar çok önemli bir yere sahip olduklarından, rüyaların çoğu bu yemek literatürü ile görünüyorlar. Ayrıca rüya, soyut manayı somut olarak ve somut bir şeyi soyut olarak yansıttığından ancak zıtları bilen ve onları tevhid potasında birleştirenler, o rüyaların yorumunu bilebilirler. Onun için ayette “Rabbimin (zıtlarla beni terbiye edenin) bana öğrettiğidir, bu!” denilmiştir.
- d) Burada, insanî duyguların sağlıklı gelişmesine de bir vurgu var. Yani insan sağlıklı ve dengeli bir şekilde yetişmezse, rüya gibi ilimleri ve derin konuları öğrenemez. Bu sağlıklı yetişmenin vazgeçilmez iki önemli temeli ise şudur: *Allah’a iman (Dayanak noktası.)* Ve *ahirete iman. (Beslenme noktası.)*

Rüya, kişi ve bireyde şahsî, metafizik bir açılım olduğu gibi, vahiy de peygamberin şahsında, evrenin özellikle o çağın mevcut ortamının rüyasıdır. Zaten kıssadan hisse: *Yusuf rüya ile kurtulduğu gibi, Hz. Muhammed ve İslam da, vahiy ile kurtuldu, gerçeğini hatırlamaktır.* Hz. Muhammed imanının, samimiyetinin, sadeliğinin getirdiği bu vahiy ile yoluna devam etti. Yusuf da bu gibi özellikleri ve rüyasıyla yoluna devam etti. Ve bu sayede kurtuldular. Evet, materyalist Firavunun memleketinde ve Allah’ı dahi maddi bir nesne olarak bilen Mekke müşrikleri içinde, sadık rüya da, vahiy de çok büyük bir tesir yapmıştır, tarihin akışını değiştirmiştir.

- e) O günkü Mısır da, Mekke müşrikleri de Allah’a inanıyorlardı. Fakat gereğini yapmıyorlardı. Gereğini yapmadıkları ve doğru bir bilgi ile (sonsuz bir yaratan olarak) O’na inanmadıkları için ayet *Allah’a inanmayan bir millet* ifadesini kullanmıştır. Bu Mısır ve Mekke, ahirete ise hiç inanmadığı gibi, inkâr ve reddediyorlardı. Onun için ayet bu ikinci iman rüknü hakkında *Ahireti ise tamamı ile inkâr ediyorlar*, ifadesini kullanmıştır.

38. Ayet: “Yusuf sözüne devam ediyor: Ben babalarım (inanç ilkelerim) olan İbrahim, İshak ve Yakubun milletine (dinine) tabi oldum.”

Evet, tarihte sonsuz tevhid ve birliği esas alan üç gelenek var: Arap (İbrahimî) gelenek; zengin Yahudi (İbranî) gelenek. Ve çilekeş diğer insanî gelenek: Yakub.

“Bu sonsuz birlik sahibi olan Allah’a –sınırlayıcı- herhangi bir şeyi eş koşmak, bize yakışmaz. Bu sonsuz inanç biçimi, bize ve insanlara Allah’ın ekstra bir lütfudur. Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilip şükretmiyorlar; (gereğini yapmıyorlar.)”

39. Ayet: *“Ey hapis arkadaşları! Dağınık ve birbirine zıt rabler mi? Yoksa, sonsuz birliği ile beraber (Vahid olan;) ve bütün mevcudatı birleştiren, onları bir beden gibi yöneten (Kahhar olan) Allah mı daha hayırlı?!”*

Yusuf (İslam ve din) ile beraber insanlığın iki hizmetkârı olan *Milliyetçilik* ve *Sosyalizm* de hapse atıldı. Sosyal hayat tamamıyla maddeye ve kapitalizme kaldı. Yusuf burada sınırlı ve dar düşünen milliyetçilere ve sosyalistlere, sonsuzluk dersini veriyor. Evet, Allah, sonsuz olduğu için her şeyi hayra çeviriyor. Ve bütün zıtları tevhid potasında birleştirebiliyor.

Bazıları *Kahhar* deyimini, yok eden, imha eden manasında anlıyor. Fakat bu anlayış yanlıştır. Kelimenin aslı *çok güçlü*, demektir. *Kahraman* kelimesi de bu kökten gelir. Ki, Allah bu sonsuz gücü ile, sonsuz birlik ve sonsuz ilim ile bütün varlıkları ve farklı boyutları birleştirip bir beden gibi yönetiyor.

Ayet 40: *“Ey sınırlı şeylere tapanlar! Siz, kendinizin ve babalarınızın taktığı birkaç manasız isimden başka bir şeye ibadet etmiyorsunuz! Hâlbuki sonsuz saltanat ve yetki sahibi olan Allah, bunların tapılması için bir bilgi, bir belge indirmemiştir. Hüküm, yargı ve karar sadece sonsuz olan Allah’a mahsustur. Sonsuz olan Allah, kendisinden başka hiçbir şeye tapmanızı emretmemiştir. Asıl doğru ve değerli din, bu şekilde sonsuz Allah’a bağlanmaktır. Fakat insanların çoğu sonsuzluğu bilmiyor.”*

[Yani bir ilke ve değer, sonsuz ve evrensel olmadıkça, insan için din ve temel bilgi olmamalı. Evet, yargılamak için sonsuz ilim gerek. Bu da Allah’a mahsustur. Onun için bu sırda dinin doğal ve evrensel değerlerinin yerini alan ulusalcılık, milliyetçilik ve sosyalizm neticede bir isim ve bir put olmanın ötesine geçemiyor.]

41. Ayet: *“Ey hapis arkadaşları! İşte rüyanızın tabiri: Biriniz efendisine şarap içirecek yani hapisten kurtulacaktır. Diğerisi ise, asılacak; kuşlar onun kafasının etini yemeye başlayacaktır. Yorumunu istediğiniz bu rüya kesin gerçekteşecektir.”*

Yani din ile beraber hapse atılan milliyetçilik, halkı ve halkın başkanını milli duygularla coşturduğundan ve sarhoş ettiğinden onun önü açılmıştır; devlete yakın bir makama çıkmıştır. Gariban ve fakirlerin putu olan sosyalizm ise asıldı. Yetmiş yıllık birikimleri (etleri) kurda kuşa yem oldu. Batı kapitalizminin uzay sanayisine yenildiler; bütün devlet kurumları leş edilip, yok pahasına satıldı. Çünkü bunlar, Allah’a yaklaşmak şöyle dursun, Allah’ın varlığını ve Onun fitrî yasalarını inkâr ettiler.

12) Ben yorulдум. Burada yazıyı bitirmek istiyorum. Fakat bitirmeden önce size velayet kavramı konusunda yanlış veya yanlış anlaşılabilen birkaç sözü nakledeceğim. Çünkü bilgi artı bir değerdir. Ve bilindiği gibi insan için artının varlığı eksiye bağlıdır. Evet, dar ve sınırlı benliğini geçenler, sonsuz İlahî varlık güneşine bağlanırlar. Günagün güzel mazhariyetlere ayna olurlar.

Bu konuda yanlış anlaşılan dört numune:

a) Ayrıca bundan sonra da, imkân ile vücub arasındaki hadsiz bir mesafe karşına çıkar ki; sen şu acib bu'diyeti kat'edip de, ulaşmak ve onun kurbüne vusül bulmak nasıl mümkün olabilir. Daha bundan başka da, yani imkân ve vücub arasındaki hadsiz mesafeden sonra da, sonsuz seradikat-ı tecelliyat vardır. Ve bunların ötesi ise, ölüm ve helakettir. (Mesnevi-i Arabî, Abdulkadir Badıllı'nın tercümesi, sh: 641)

b) Eğer Ona senin cihetinden yaklaşmak istersen, inbisat edip yükselerek kendinden geçip cüz'iyetten çıkarak nev'inin külliyetine yükselmen, sonra ruhun itlak ve kayıtsızlığı ile tecerrüd edip külliyet kazanarak cinsinin makamına terakki etmen ve hakeza, yetmiş bine yakın perdeyi böylece geçmen icab eder. Zira O senin yanında olduğu gibi, her şeyin yanındadır. Eğer sen de her şeyin yanında olabilirsen, bulunduğu yerden onun yanında olabilirsin. Ondan sonra da imkân ile vücub ortasındaki hadsiz mesafe karşına çıkacaktır. Öyle yakınlığı içinde uzak olan ve altında binlerce otağ bulunan Zata vusul nasıl mümkün olabilir? Ki o otağların altında da ölümler vardır. Öyleyse, Onunla beka bulmak için kendi uzaklığını ifna et ki, kurbuyla Ona yaklaşasın." (Mesnevi-i Arabî, Ümit Şimşek'in tercümesi, sh: 492)

(Metinde geçen *süradık* kelimesi burada otağlar manasında değil de perdeler ve katmanlar manasındadır. Dune kelimesi de öte değil de beri manasındadır. Bu iki alıntının tam ve doğru manasının anlaşılması için bu yazının 2. maddesinde geçen parçayı bir daha okuyunuz.)

c) Hz. peygamber miraçta imkân âlemini geçti, esma ve sıfatı da geçti. Yer kalmadığı için bir ayağını ötekinin üstüne koydu. Sonra hakkal-yakin mertebesini kazanmak için Zat-ı İlahiye doğru kulaç attı. (Zaman Gazetesi, Kürsü Sayfası)

d) "Niyet mertebeleri içinde, daha üst bir seviye olan fena-fillah ve beka-billâh mertebesinde kendini dahi unutma hali vardır. Evet, esma ve sıfat dairesini aşır sübuhat-ı vech karşısında erimiş insanların niyetleri belki de böyle bir ufukta kendini bile görmeme, duymama, hissetmeme şeklindedir. Bu ufku paylaşanlara göre namazda iken kendini hissediyorsan hala bir alaik ve avaike meşgulsün demektir. Ben "şirkir" dememeye çok dikkat etsem de, onlar kendi seviyelerine göre bunu şirk endişesiyle karşılarlar. (Yaşatma İdeali, Sh: 234)

Bu konuda doğru bilinen beş misal:

—İnsan sınırlı varlığını sonsuz İlahî varlık içinde eritirse, buna fena-fillah (Allah'ta fani olmak) denilir. Eğer varlığını yok etmeden, o sonsuz İlahî sisteme bağlanırsa, ona beka-billâh (Allah ile var olmak) denilir. Beka-billâh, fena-fillahtan daha yüksek bir makamdır.

—Tevhid ve birlik gereği bütün varlığı bir bilmeye cem' makamı denilir. Bu maddi sınırlı dünya âlemini ayrı bir kategori olarak görmeğe de fark denilir. İnsan bilgi ve iman olarak cem' (bütünlük) makamında olmalı. Sorumluluk ve kişilik olarak da fark makamında olmalı.

—En büyük velayet şariat dairesinde olandır. Çünkü şariat denge demektir. Denge demek, sonsuz İlahî sisteme bağlanmak demektir. Demek şariat namına dengesizce yapılan ve toplumu tıkayan bazı işler şeriattan değildir. Çünkü şariat, deyim olarak hukuk, yol ve yöntem demektir. Kelime olarak da nehir demektir. Nehrin ise iki temel özelliği var: Ne tükenir, ne tıkanır. (Anonim)

Bu gibi güzel bilgiler için Kuşeyri Risalesi ve Filibeli Ahmed Hilmi'nin Amak'ı Hayal kitabını okuyabilirsiniz.

BİR İLAVE:

Bütün bu izahlardan anlaşılıyor ki; *Uzaya çıktık, teleskoplarla bütün evrene baktık, Allah'ı göremedik*, sözü ve bu tarzda bir propaganda çok cahilce bir davranış biçimidir. Bu cahilce davranış, ilk önce İngiltere'de başladığından İngiliz matematikçi ve bilim adamı Whitehead, *Süreç Teolojisi* isiminde bir kitap yazdı. Manen Allah uzayda değil de, geçmiş ve geleceğiyle bütün varlık âlemi içinde görünür, diye bildirdi; müminler için geniş bir kapı açtı. Aslında ilmi, manayı ve somut bilinçli sanatı görenler, Allah'ı bu somut varlık âlemi içinde de görebilirler.

Miraçtaki sidretül-münteha kavramı, bu gerçeği anlatıyor. Çünkü kâinat çok büyük bir ağaç gibidir. Geçmiş, onun kökü ve gövdesidir; gelecek de onun dal ve budaklarıdır. Miraçtaki olağanüstü hız ifadesi de, bütün yönleriyle bu kâinat ağacının Hz. Muhammed'e gösterilmesi demektir. Yoksa ortada mesafe diye bir kavram yoktur. Nitekim bugünkü hayatta mesafe hızı, çok büyük önem taşımıyor. Bugün önemli olan bilgiişlem hızıdır. Evet, bütün bilim dallarıyla yaradılışın mahiyeti, bilgiişlemdir.

Tanrı ve Âlem kitabından anlaşıldığına göre; bu süreç ve bu sırrı anlamayan Felsefe Profesörü M. S. Aydın Hoca, Whitehead'in tezi ile kelimeler arasında çokça sıkışmış ve çelişkiler yaşamıştır. Fakat Whitehead'in talebesi olan Muhammed İkbâl onu anladığından çok büyük bir mütefekkir olarak hayatta yerini almıştır; dinî bilgilerin bireysel bir şey olmadığını, evrensel ve gerçek yasalar olduğunu anlatabilmiştir.

Evet, miraç gaybi bir hadise yani ruhaniler ve meleklerle gösterilen bir mucize-i Ahmediye olduğuna göre, görünen kainatın mevcut durumundan ziyade onun geçmiş ve geleceğiyle ilgili bir gerçektir.. Buradan anlıyoruz ki; insan ruhu anlık, somut bir nesne değildir. Bütün biyolojik sürecin toplamından oluşan bir program ve yazılımdır. Evet, insanın beden ve sosyal olarak çektiği bütün zorluklar, bu program ve dosyanın zenginleşmesi ve kalite kazanması içindir. Demek insanın değeri, kişiliği, kalitesi, bu dosya ve programa göredir. Çünkü insanın et ve kemiği hiç para etmez.

İncil, *Allah ruhtur; Allah göktedir*, deyimleriyle bu derin ve ilmi meseleyi avama dahi anlatabilmiştir. Dini anlamda gök metafizik âlem demektir; asla uzay manasında değildir. İslamda ilim ve kanun ön planda olduğundan ve Kur'an, daha çok rahmaniyete dayandığından Kur'anın vahiy edilişinde Cebrail manasında ruhul-emin görevlendirilmiştir.

Cebrail, ilim ve iletişim meleği demektir. Bilim ve iletişimde ise, güvenilirlik demek olan eminlik esastır. Hristiyanlık ise ilimden ziyade ruhanilik, inayet ve mucizelere yani rahimiyete dayandığından, onların dininin oluşumunda ruhul-kuds görevlendirilmiştir. Ruhul- Kuds, esin ve maneviyat meleği manasına gelir. Yahudilikte ise, Allah Tur-i Sinada görünüp Musaya Tevratı vermekle tanınır. Tur-i Sina kutsal dağ demektir; bu da devlet manasına gelir. Tevrat da yasa ve şariat demektir. Yahudilere düşmanlık yaptıkları halde devlet ve siyasetten başka bir şey düşünmeyen bir kısım Müslümanların kulakları çınlasın.

4. 2. 2012
Bahaeddin Sağlam